

Telefoninterjú Glatz Ferencsel, az MTA volt elnökével, a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság elnökével. (2012. január 20., Pannon Tv)

Az első kérdés, hogy pontosan milyen funkciót tölt be a szervezet munkájában? Milyen titlust írjunk ki a neve mellé? Ezt szeretném először megkérdezni.

Glatz Ferenc, az MTA volt elnöke, a Magyar–Szerb Akadémiai Bizottság elnöke.

Jó, köszönöm szépen. Először is: hogy értékelné a bizottság eddigi munkáját?

Alapvetően pozitívnak. Mindenekelőtt azért, mert a szerb és magyar tudományosság között ilyen szintű együttműködés és ilyen széles, ha úgy tetszik az egész régióra kiterjedő együttműködés nem volt még a 20. században. Amikor idén, szeptember 30-án, Budapesten az Együttéléstől a tömeggyilkosságig című nemzetközi konferenciát rendeztük, tehát az 1941 és 1945 közötti vajdasági eseményeket helyeztük a középpontba, akkor a szerb ügyekről, beleértve a vérengzéseket szerb történészek, a magyar ügyekről, beleértve a 1941-1942-es razziát és az ezzel kapcsolatos megtorlásokat, magyar történészek beszéltek. Horvátok a horvát történelemről, osztrákok, németek beszéltek a délkelet-európai térségben lezajló nemzetközi folyamatokról, és szlovák akadémikus elnökölt. Azt hiszem, hogy ilyen regionális együttműködést eddig még Kárpát-medencei nemzeti kérdésekben nem sikerült létrehozni a 20. században. Ez már önmagában pozitívum.

Milyen szinten vannak jelenleg a kutatások?

A legnagyobb problémát számunkra a kutatásszervezet megszervezése jelentette. Gondolja el, hogy 2011. január 6-án alakult meg a magyar bizottság, március végén alakult meg a szerb bizottság, és létre kellett hívnunk egy olyan kutatásszervezetet, amely részben a levéltári anyagokat, tehát az írásos emlékeket, részben a szóbeli anyagokat, tehát visszaemlékezéseket, és részben a tárgyi emlékeket, többek közt a sírokat megpróbálja egy szintre hozni. Ne felejtse el, hogy Szerbiában a korábbival ellentétben egy gyenge magyar kutatásszervezet, relatíve gyenge magyar kutatásszervezet létezik, szemben mondjuk azokkal az erős, részben felvidéki, részben erdélyi, Erdélyi Magyar Múzeum Egyesület és a többi, a komáromi egyetem, szervezetekkel, ahol magyar kutatók szervezeteinek a tömege létezik, és magyar kutatók tömege dolgozik. Itt részben a Vajdasági Magyar Tudományos Társasággal, részben a kitűnően szervezett Zentai Magyar Intézettel, a szabadkai főiskolával sikerült az elmúlt egy évben egy tervezetten és egy tervszerűen haladó kutatást létrehozni. Megindultak a tervszerű levéltári feltárások. Szabadkán február 12-én tartottuk a levéltári feltárásokra épülő adatbázis létrehozásának lehetőségét. Erről Mezei Zsuzsanna és Fodor István beszélt. Utána az orális, tehát visszaemlékezés emlékekről konferenciát. Létrejött ennek is a helyi szervezete, és az én alapelvem azt hiszem, hogy talán itt is alkalmazható: nem Budapestről kell kisebbségpolitikát, nem Budapestről kell a határokon túli magyarság történelmének kutatását végezni, hanem a helyieknek. És én úgy gondolom, hogy a vajdasági értelmiség remekül vizsgázott, és a

következő két hétben már sajtótájékoztatón tudunk beszámolni az első kutatási eredményekről.

Esetleg ezekből az eredményekből említhetne valamit?

Hát nézze, először is az, hogy elkészült egy olyan térkép, amelyre rávetítettük az eddigi '44-es, '45-ös megtorlásoknak nemcsak a színhelyeit, hanem azokat az eredményeket is, beleértve most levéltári kutatásokat, beleértve visszaemlékezéseket, sírfeltárásokat, amelyek mutatják, hogy milyen szélességű volt a megtorlás mármint a szerbek, illetve a kommunisták és a jugoszlávok részéről. Másrészt ezzel a további kutatásoknak kiindulópontot adtunk. Ugyanakkor gondoljon csak arra, megindítottuk a magyar-szerb honlapot, amelyen folyamatosan, a nyár óta számot adunk a legújabb kutatásokról. Sikerült egy szervezetbe fogni az eddigi nagyon is eredményes helytörténeti kutatásokat. Gondoljon csak Teleki Júliának és a többieknek a helytörténeti kutatásaira, Csorba Bélára és így tovább, és úgy gondolom, hogy ezek az eredmények eltávolodnak végre a számháborúsdtól, tehát attól, hogy mindenki szeretné, hogy ha az ő valóban elpusztított, megölt rokonának vagy hozzátartozójának a nevét megtalálnánk a levéltári állagokban. Hát több lesz sajnos a valós halott, mint ahány halottnak a nevét megtaláljuk, de ezzel számolnunk kell. És nagy eredménynek tartom azt, hogy a kutatási feltételeket mindenekelőtt a szerb politikai vezetés és a szerb akadémiai vezetésnek a segítségével kifogástalanul, ha úgy tetszik európai szintre emelték, ami azt jelenti, hogy magyar vagy szerb vagy német, osztrák vagy szlovák kutató jelenik meg jelenleg a szerbiai levéltárakban, azonos feltételekkel kerülnek kiszolgálásra.

Tehát a bizottság megkapja a megfelelő eszközöket, esetleg pénzbeli támogatást?

A szerb bizottság értesüléseim szerint most kapott egy nagyobb pénzüsszegű támogatást, mintegy százezer eurónyi támogatást. A magyar bizottságnak a munkáját különböző forrásokból, akadémiai, alapítványi forrásokból finanszírozzuk. A kormánynak az érdeme a szerbiai magyar kutatásoknak a támogatásában emelendő ki, és abban az erkölcsi és politikai támogatásban, amivel folyamatosan támogatják az akadémiát és az akadémiai bizottságot.

Azt lehet tudni, hogy hány halottról van eddig szó, vagy hány halottról tudnak eddig?

Hát pillanatnyilag, akinek a nevét ismerjük az 7 és 8 ezer között van. Még egyszer hangsúlyozom, hogy ezek olyan idők voltak 1944-45-ben, egyébként vonatkozik 1941-1942-re is, amikor az adminisztrációnak, ha úgy tetszik, rossz értelemben is, a legkisebb dolga is nagyobb volt mintsem, hogy helyi atrocitásokról pontos jegyzőkönyveket vegyen, és szétesett államról kell itt beszélni, amely államnak az adminisztrációja nemcsak ebben, hanem más vonatkozásban is rögtönzésekre épült, és az egész délkelet-európai térségben, gondoljon csak arra, hogy itt a német és a szövetséges erők, így a magyar erők visszaszorítása után egy politikailag is vitatkozó és egymással harcban álló térség alakult ki, hiszen ma, utólag úgy látjuk, hogy a jugoszláv partizánok és a kommunisták visszatarthatatlanul nyomultak előtérbe. Na de hát nagyon jól tudjuk, hogy a rojalisták, tehát a királypárti demokratikus erőknek a tábora szintén erős volt. Ez a belpolitikai harc is magyarázza, hogy ha a listákat nézi,

mármint az áldozatok listáját, akkor ezen a listán több, mint 50% szerb ember, tehát kivégzett szerb ember szerepel. Tehát ez nemcsak egy etnikai, magyar, német, zsidó ellenes tisztogatás volt '44-45-ben, hanem elsősorban politikai tisztogatás volt. Ezt már, legalábbis az eddigi adatok alapján, világosan látjuk. Én úgy gondolom, hogy az első lépések, tehát a számbavétele az eddigi eredményeknek, a kutatási feltételek biztosítása, a kutatásszervezet megteremtése, két könyvsorozatunk indult meg, az egyik éppen a vajdasági levéltári kutatások középszintű mutatói, ez Fodor István munkája. Azt hiszem, hogy a tudományos munka ütemét tekintve ez eredmény. Természetesen tisztában vagyok azzal, és többször hangsúlyoztam, jobb lett volna, ha a tudományos akadémiai bizottsággal párhuzamosan egy politikai együttműködési bizottságot is létrehívunk. Ez hiányzik ezért is, most az emberek rajtunk kérnek számon a politikai akaratot is feltételező akciókat. Például, miért nem bontunk le pályaudvart a sírok fölül, mi rajtunk kérnek számon, hogy a kárpótlás, hogyan és miként történik, tehát olyan politikai jellegű kérdésekben is tőlünk várják a fellépést, amelyben nem az akadémia és nem a tudomány dolga lehet eljárni. De mi értjük a türelmetlenséget, egyet is értünk tulajdonképpen ezekkel a véleményekkel, türelemmel viseltetünk azok iránt, akiknek hát most kell először szabadon beszélni arról, hogy milyen sérelmek érték, és itt most még egyszer hangsúlyozom, nemcsak a magyar sérelmekről, hanem német sérelmekről, szerb és más sérelmekről is szó van.

Meg lehetne tudni, hogy hány magyar áldozat volt az eddigi adatok alapján?

Nem. Itt becslések hangzanak el. Sajnos a demográfiai kutatások, hogy mennyi lehetett, azok végül is nem mérvadók. De ez más történelmi esetben sem lehet mérvadó, tehát demográfiai becslésekkel az áldozatok számát csak hozzávetőlegesen lehet megállapítani. Azok a számadatok, amelyek itt több tízezerről meg még több tízezerről elhangzottak, ugyanúgy hipotetikus jellegűek, mint ahogy hipotetikus jellegűek például a horvát áldozatokról elhíresült számadatok 1944-45-ben. És gondoljon arra, most figyeltük a horvát kutatóknak, Geigernek, a szerb kutatóknak, Cvetkovićnak, Janjetovićnak, Kasašnak, Markovićnak meg a többieknek a szövegeit, számadatait, tulajdonképpen még abban sincs pontos megegyezés, hogy a délkelet-európai térségben, a későbbi Jugoszlávia területén a második világháborúban ezek a megtorlások milyen nagyságrendűek voltak. Van, aki kétmillióról beszél, van, aki egymillióról beszél, és hát a hivatalos, a jugoszláv által elismert adatok pedig ennél jóval kevesebbek. Hát épp ez a dolgunk, kutatóknak a dolga, hogy megpróbáljuk azt rekonstruálni, mi történt. De gondoljon csak arra, hogy itt hány ezer folyóméter iratanyagot kell ahhoz átnézni például a levéltárban, és rendezetlen iratanyagot. Vagyis darabonként kézbe kell fogni az iratokat, hogy egyáltalán rábukkanjanak kollégáink egy-egy olyan névre, amelyik név mögött feltehetően ilyen vagy olyan nemzetiségű, ilyen vagy olyan vallású ember húzódik. Ez egy több éves munka, nem szabad földadni, és nem igaz, hogy mindent tudunk.

Még egy kérdés. Csak azt szeretném megkérdezni, hogy most a támogatásnak köszönhetően felgyorsul-e a munka?

Én úgy gondolom, hogy itt most már emberhiányról van szó. Tehát megvan a kutatásszervezet, megvannak a tervek, és itt most már, ahogy ezt az egyik fiatal kutató

mondotta, most már ő is szeretné, ha rajta kívül még más magyar is ülne ott a levéltári kutatóhelyen. Sajnos a témával meg kell mondanom, hogy a sajtó többet foglalkozik, azt én értem persze, hogy miért, mint maguk a történészek. Ezen a helyzeten úgy gondolom, mi most ebben az évben azért egy kicsit segítettünk, és van már egy olyan szervezett csapat, amelyik még egy szerény anyagi támogatás ellenében is tényleg egy tervszerű kutatással halad előre az adatok feltárása terén.

Köszönjük szépen.